

Ex-Joegoslaven zijn een succesverhaal

Net als nu kwam in 1992 en 1993 de opvang van tienduizenden Bosniërs, Kroaten en Serviërs uit het door een burgeroorlog verscheurde Joegoslavië hortend en stotend op gang. Hoe is het nu met deze vluchtelingen?

De Volkskrant, 24 september 2015

DOOR MARJON BOLWIJN EN GEERLOF DE MOOIJ

De tienduizenden vluchtelingen uit voormalig Joegoslavië die 20 tot 23 jaar geleden hun heil in Nederland zochten, zijn vrij goed geïntegreerd in de Nederlandse samenleving. Hun arbeidsparticipatie en onderwijsniveau zijn hoog. De meesten spreken goed Nederlands en voelen zich thuis in hun nieuwe vaderland.

Dit blijkt uit diverse onderzoeken van onder meer het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) en een rondgang langs kenners en leden van de gemeenschap van voormalig Joegoslaven. De werkloosheid behoort tot de laagste van alle migrantengroepen en het onderwijsniveau tot de hoogste. Dat laatste geldt in nog sterkere mate voor de tweede generatie, van wie ruim 40 procent een universitaire of hbo-opleiding heeft gevolgd. Dat is zelfs iets meer dan het landelijk gemiddelde.

'Deze groep heeft stilzwijgend een plaats verworven in de Nederlandse samenleving', zegt migratiedeskundige Godfried

Engbersen, als hoogleraar sociologie verbonden aan de Erasmus Universiteit Rotterdam. De eerste tien jaar na hun komst naar Nederland waren er grote zorgen over de integratie van deze vluchtelingen, 37 duizend mannen en vrouwen groot. De werkloosheids- en criminaliteitscijfers waren aanvankelijk hoog, bleek uit onderzoek van onder anderen Engbersen.

Het kan goed gaan met de integratie van zo'n grote groep getraumatiseerde vluchtelingen als de Bosniërs, Kroaten en Serviërs uit voormalig Joegoslavië. Dat is vooral te danken aan hun hoge opleidingsniveau - een deel van de (werkloze) ouderen is teruggekeerd naar Bosnië.

Engbersen verwacht ook een soepel integratieproces van de duizenden oorlogsvluchtelingen uit Syrië die dit jaar in Nederland aankloppen, mits zij snel de kans krijgen aan het werk te gaan. 'De meeste Syrische asielzoekers zijn ook goed opgeleid. De arme, laagopgeleide Syriërs blijven achter in de vluchtelingenkampen in de regio. Zij hebben niet de middelen om verder te reizen. De asielprocedure is inmiddels veel korter dan 20 jaar geleden en bij de huidige 12 duizend Syriërs gaat het om veel minder grote aantallen dan tijdens de burgeroorlog in voormalig Joegoslavië. Gunstig is ook dat de economie weer aantrekt.'

Parallellen

Er zijn overeenkomsten tussen de plotse piek in het aantal asielaanvragen nu en 20 jaar geleden. Net als nu met de komst van grote groepen Syrische en Eritrese vluchtelingen, kwam de opvang in 1992 en 1993 van de tienduizenden Bosniërs, Kroaten en Serviërs uit de bloedige burgeroorlog hortend en stotend op gang. Ook toen overheerste aanvankelijk de schrik om de plotse flinke toename van het aantal asielzoekers en werd er scherp gedebatteerd. En ook toen was buurland Duitsland de populairste bestemming, was de opvang

chaotisch, klonk een dringende oproep van een staatssecretaris (Job Cohen) aan gemeenten om ruimten en woningen beschikbaar te stellen en was er noodopvang, in tenten. Bij gebrek aan onderdak zouden vluchtelingen in maisvelden hebben overnacht.

Het overgrote deel van de vluchtelingen uit voormalig Joegoslavië kreeg vrij snel een permanente verblijfsvergunning en kon daardoor vlot beginnen met het opbouwen van een nieuw bestaan. In vergelijking met andere groepen vluchtelingen uit die tijd, zoals Afghanen, Irakezen en Somaliërs, volgden zij in grotere aantallen en met meer succes inburgeringscursussen. Dat vergroot de kans op werk.

Niet alleen het goede opleidingsniveau werkte in hun voordeel, ook het feit dat zij als Oost-Europeanen cultureel dicht bij West-Europa staan en een blanke huidskleur hebben, stelt migratiedeskundige Engbersen. 'Stereotyperingen spelen een rol bij de kans op werk.' Op de vraag of die laatste twee aspecten in het nadeel van Syrische migranten werken, zegt hij dat zij merendeels 'uit grootstedelijke gebieden komen met een moderne, westerse levensstijl die dicht bij de westerse cultuur staat'.

Dimitris Grammatikas van Lize, kenniscentrum Europese migratie, deelt het optimisme van Engbersen over de integratiekansen van Syriërs. 'De verschillen met de voormalig Joegoslaven zijn misschien kleiner dan we in eerste instantie denken. Syrië was tot ná de Tweede Wereldoorlog onder Franse invloed en ligt, net als voormalig Joegoslavië, niet al te ver van de Europese cultuur. Daarnaast zijn de meeste Bosniërs in Nederland gematigde moslims en we kunnen aannemen dat dit ook het geval is met Syrische vluchtelingen.'

De voormalig Joegoslaven hebben banen gevonden in de industrie, bouw, horeca en bij de overheid. Momenteel omvat de groep 83 duizend personen, van wie een kwart tot de generatie

gastarbeiders uit de jaren zestig en zeventig behoort met hun nakomelingen. Van alle migrantengroepen hebben voormalig Joegoslaven met 1.420 euro per maand het hoogste gemiddelde inkomen. Opvallend is ook dat van de groep die tijdens de burgeroorlog naar Nederland is gevlucht, een grote meerderheid werk combineert met scholing, wat de kansen op de arbeidsmarkt vergroot. Een paar duizend vooral oudere, werkloze voormalig Joegoslaven is teruggekeerd.

Succesvolle generatie

Vooraf de tweede generatie voormalig Joegoslaven doet het goed in het onderwijs en op de arbeidsmarkt, aanzienlijk beter dan veel andere migrantengroepen, zoals Turken en Marokkanen, die al veel langer in Nederland zijn. Maar ook beter dan Iraniërs, die met de voormalig Joegoslaven tot de best opgeleide migranten horen.

Het succesverhaal verklaart monetair econoom en schrijver Edin Mujagic ook uit de lege handen waarmee de meeste vluchtelingen uit voormalig Joegoslavië naar Nederland kwamen. 'Wie niets meer heeft, werkt hard om iets nieuws op te bouwen.' Die drijfveer bespeurde Mujagic, die als 15-jarige met zijn ouders en zusje de Joegoslavische deelrepubliek Bosnië ontvluchtte, ook bij zichzelf. Tijdens zijn studie aan de Universiteit van Tilburg 'kwam het niet in mijn hoofd op om lui te zijn. Mijn studiegenoten maakten zich duidelijk een stuk minder zorgen om hun toekomst.'

Voormalig Joegoslaven ontbreken sinds 2004 in onderzoeken naar integratie van migrantengroepen. Dat betekent dat het goed gaat met hen, concludeert Engbersen. 'Onderzoekers laten hen links liggen omdat ze geen probleemgroep meer zijn en beleidsmakers trekken niet aan de bel, zoals ze bijvoorbeeld wel doen met Somaliërs, die slecht integreren en een hoge werkloosheid kennen.'

In de laatste integratie-onderzoeken van tien jaar geleden, kwamen ex-Joegoslaven samen met Iraanse migranten al als succesvolste groep naar voren. Met een werkloosheidspercentage in 2004 van 17 procent, tegenover een gemiddelde onder migranten van 25 procent. Sinds het uitbreken van de economische recessie in 2008 is de toename van de werkloosheid onder voormalig Joegoslaven minimaal gebleven, in tegenstelling tot die onder andere groepen migranten. Hun arbeidsparticipatie behoort tot een van de hoogste.

Helemaal vlekkeloos verliep het de eerste jaren niet. De werkloosheid was hoog en jongeren uit het voormalige Joegoslavië waren opvallende aanwezigen in criminaliteitsstatistieken. Zij pleegden vooral vermogensdelicten, zoals diefstal en inbraken. Er waren aanwijzingen dat al langer bestaande professionele criminele bendes jongeren rekruteerden uit asielzoekerscentra. Uit cijfers van het CBS blijkt dat sinds 2007 zowel het percentage verdachte als gedetineerde jonge ex-Joegoslaven gestaag is afgenomen tot ruim onder dat van Antilliaanse en Marokkaanse Nederlanders. 'De jeugdcriminaliteit is duidelijk niet meer zo schrikbarend als zij was', aldus Engbersen.

Dankbaarheid

Vluchtelingen uit voormalig Joegoslavië vallen op door hun dankbaarheid voor de opvang en kansen in Nederland, zegt Emira Wijdenes van het Nederlands Migratie Instituut. Dat ziet ze bij migranten die ze begeleidt bij terugkeer naar hun land en daarbij gebruikmaken van een overheidsregeling. Daar telde ze de afgelopen vijftien jaar ongeveer 5.500 van. Het zijn 55-plussers met heimwee die werkloos zijn geraakt. Met behoud van uitkering gaan ze terug. 'Ze willen graag iets terugdoen en overladen ons met

cadeautjes. Een Bosnische vrouw schreef een brief aan Beatrix. Ze was verrast dat ze nog antwoord kreeg ook.'

'Ik werd rijksambtenaar, ik was apetrots'

Naam: Igor Ivakic

Leeftijd: 40 jaar

Functie: programmamanager Stichting Lezen & Schrijven

In Nederland sinds: 1992

'Ik was 17 toen ik met mijn moeder en broertje in Nederland terechtkwam. Na twee jaar asielzoekerscentra kregen we een woning in Metslawier: een Fries dorp van 800 inwoners. Vrijwilligers hielpen ons op weg.

We werden herenigd met mijn vader, van wie we twee jaar niet wisten of hij nog in leven was. Hij werd naar de Sociale Dienst verwezen voor een uitkering. Daar wilde hij niets van weten. Hij was slager van beroep, pakte de fiets en ging alle slagerijen in de omgeving af totdat hij een baan vond.

Ik kwam in een schakelklas. Na een jaar mbo sociaal pedagogisch werk kon ik naar het hbo. In het examenjaar begon ik met een universitaire studie sociologie. Daar ontmoette ik een leuk Nederlands meisje, met wie ik de rest van mijn leven wilde samen zijn. Met haar heb ik nu twee zoons.

Na mijn studies werd ik rijksambtenaar. Ik was apetrots voor de overheid te werken. Na vier jaar stapte ik over naar de Vereniging Vluchtelingenwerk, nu ben ik programmamanager bij de Stichting Lezen & Schrijven en volgende maand begin ik aan een nieuwe baan als directeur van het Nederlands Centrum Jeugdgezondheid. Mijn broer volgde een hbo-opleiding en werkt nu bij Shell. Mijn ouders gaven ons mee dat we iets terug moesten doen voor het land dat ons een nieuwe toekomst bood.

Ik voel mij Nederlander, ik ben Nederlander. Mijn identiteit heeft zich in dit land gevormd. Voor oudere vluchtelingen is het lastiger een nieuw bestaan op te bouwen. Mijn ouders hebben hun best gedaan, maar zijn uit heimwee teruggekeerd naar Bosnië. Ze hebben een satelliet op hun dak om Nederlandse tv-programma's te ontvangen. Zo oefenen ze de taal van hun kleinkinderen.'

'Tijdens de oorlog raakten we alles kwijt'

Naam: Armin Alijagic

Leeftijd: 34 jaar

Functie: voorzitter ontwikkelingorganisatie Nasa Perspektiva

Terug in Bosnië sinds: 2008 (na 16 jaar in Nederland)

'Voor de oorlog had ons gezin het goed. Mijn vader had een carrière als profvoetballer achter de rug bij onder andere Sloboda Tuzla, en had een belangrijke functie bij een papierfabriek in Prijedor. Mijn moeder werkte als kapster. We konden veel leuke dingen doen, zoals raften en bergbeklimmen. Tijdens de oorlog raakten we alles kwijt: ons huis en ons inkomen. Ik was 11 jaar toen we in 1992 in Nederland kwamen. We moesten helemaal opnieuw beginnen.

Twee jaar woonden we in asielzoekerscentra. Daarna kregen we een appartement in Castricum. Mijn vader werd weer actief in het voetbal, als trainer van de lokale voetbalclub en mijn moeder pakte haar werk als kapster weer op. We gingen bijna alleen met Nederlanders om. Ik zag mijzelf al snel als Nederlands. Docenten schatten mijn niveau te laag in, maar daar trok ik mij niets van aan. Ik heb me van het laagste niveau, een internationale schakelklas, opgewerkt naar het hoogste: een master internationaal management aan de Vrije Universiteit. Daar ben ik wel trots op.

Ik had altijd het gevoel dat ik ooit zou terugkeren naar Bosnië. Om te helpen met de ontwikkeling van het land en om mijn in

Nederland vergaarde kennis in te zetten. Na mijn master ging ik naar Sarajevo voor ontwikkelingswerk. Een jaar werd twee jaar, twee jaar werd drie jaar, en voor ik het wist bleef ik hier wonen.

Ik ben nu voorzitter van de ontwikkelingsorganisatie Nasa Perspektiva, dat zich inzet voor goed onderwijs voor de Bosnische jeugd. Ook werk ik als freelance consultant voor Oxfam en de Wereldbank.'

'Ik zou liever weer in Bosnië wonen'

Naam: Marijan en Dusanka Gaspar

Leeftijd: 50 en 48 jaar

Werk: kok in ziekenhuis (hij), medewerker kantine (zij)

In Nederland sinds: 1993

Marijan: 'We hadden een goed leven; een eigen huis en voldoende inkomsten. De oorlog overviel ons. We waren 26 en 24 jaar toen we ons land ontvluchtten met een baby van een jaar en een dochter van 3.

Zodra we wisten dat we in Nederland mochten blijven, ben ik via het uitzendbureau werk gaan zoeken. Ik kon meteen aan de slag in de keuken van een ziekenhuis in Hilversum. Daar werk ik nog steeds.

In Kanaleneiland in Utrecht konden we een woning huren. De integratie verliep voor mijn kinderen moeizaam. Ze waren op school de enige blanken en werden daarom geslagen. Nederlands leren ging langzaam want hun Turkse en Marokkaanse klasgenoten spraken onderling hun moedertaal. De weinige blanke bewoners in de straat werden weggepest. We waren net de etnische zuiveringen in Bosnië ontvlucht en zo zaten we er wéér middenin.

In 2001 kochten we een woning in de Vinexwijk Leidsche Rijn. Ons leven is nu rustig en stabiel. Mijn vrouw en ik werken fulltime.

Daardoor kunnen we haar ouders in Bosnië onderhouden. Zonder onze maandelijkse steun kunnen ze niet rondkomen van hun pensioen van 100 euro per maand.

Onze oudste dochter is kapster en woont in Duitsland, met haar man en twee kinderen. Onze jongste heeft pas haar mbo-diploma gehaald, ze woont nog thuis en zoekt een baan.

We hebben drie auto's, een huis in Nederland en een in Bosnië. Toch zou ik liever daar van 500 euro leven dan hier van 3.000. Het leven is er goedkoper en buurtbewoners hebben meer contact met elkaar, maar er is amper werk. Zodra we met pensioen zijn, verkopen we alles en gaan we in Kroatië wonen, in een huis aan zee.'